

З М І С Т

Передмова 6

Вступ 7

Історична довідка 7

Розвиток ботаніки в Україні 10

Рослини як джерело лікарської сировини 13

Модуль 1

АНАТОМІЯ І МОРФОЛОГІЯ РОСЛИН

► **Рослинна клітина 16**

Протопласт 18

Продукти життєдіяльності протопласта 21

Клітинна оболонка 21

Клітинні включення 24

Вакуолі і клітинний сік 27

Хімічні речовини рослинних клітин та їх біологічні властивості 28

Транспорт води і речовин 34

Поділ клітин 35

Контрольні питання 36

Ситуаційні завдання 37

► **Рослинні тканини 41**

Твірні тканини 42

Покривні тканини 43

Видільні тканини 49

Екзогенні секреторні структури 49

Ендогенні секреторні структури 50

Механічні тканини 51

Провідні тканини 53

Основні тканини 56

Контрольні питання 58

Ситуаційні завдання 58

► **Вегетативні органи 63**

Корінь 63

Видозміна і спеціалізація коренів 63

Анатомічна будова кореня 67

Пагін і його частини 72

Брунька 76

Стебло 77

Листок 83

Метаморфози пагона та його частин 93

Контрольні питання 99

Ситуаційні завдання 100

► **Генеративні органи 106**

Суцвіття 106

Квітка 109

Насінина 115

Плід 117

Плоди апокарпні 118

Плоди ценокарпні 119

Супліддя 123

Розповсюдження плодів 124

Контрольні питання 124

Ситуаційні завдання 125

► **Природне і штучне розмноження рослин 129**

Нестатеве розмноження 129

Статеве розмноження 129

Чергування нестатевого і статевого поколінь 130

Вегетативне розмноження 132

Біотехнологія лікарських рослин 134

Контрольні питання 136

Ситуаційні завдання 136

Модуль 2

ОСНОВИ СИСТЕМАТИКИ, ФІТОЕКОЛОГІЇ І ГЕОБОТАНІКИ

Систематичне положення, морфологічні ознаки, екологія, ресурси та використання лікарських рослин і грибів 140

Класифікація рослинних організмів 141

► **Вищі зародкові, або пагонові 144**

Насінні рослини 145

Відділ покритонасінні (квіткові) 145

Родина лимонникові – *Schizandraceae* 148

Родина лаврові – *Lauraceae* 149

Родина жовтецеві – *Ranunculaceae* 150
 Родина макові – *Papaveraceae* 154
 Родина гречкові – *Polygonaceae* 156
 Родина букові – *Fagaceae* 163
 Родина березові – *Betulaceae* 164
 Родина горіхові – *Juglandaceae* 166
 Родина чайні – *Theaceae* 167
 Родина клузіїв – *Clusiaceae* 168
 Родина вересові – *Ericaceae* 169
 Родина гарбузові – *Cucurbitaceae* 173
 Родина капустяні (хрестоцвіті) –
Brassicaceae (Cruciferae) 176
 Родина липові – *Tiliaceae* 182
 Родина стеркулієві – *Sterculiaceae* 183
 Родина мальвові – *Malvaceae* 183
 Родина шовковицеві – *Moraceae* 187
 Родина коноплєві – *Cannabaceae* 189
 Родина кропивові – *Urticaceae* 191
 Родина розові – *Rosaceae* 193
 Родина миртові – *Myrtaceae* 207
 Родина гранатові – *Punicaceae* 209
 Родина бобові (метеликові) –
Fabaceae (Leguminosae) 210
 Родина гіркокаштанові –
Hippocastanaceae 217
 Родина рutowі – *Rutaceae* 217
 Родина льонові – *Linaceae* 224
 Родина жостерові – *Rhamnaceae* 225
 Родина маслинкові – *Elaeagnaceae* 227
 Родина селерові (зонтичні) –
Apiaceae (Umbelliferae) 228
 Родина калинові – *Viburnaceae* 237
 Родина бузинові – *Sambucaceae* 238
 Родина валеріанові – *Valerianaceae* 238
 Родина маренові – *Rubiaceae* 240
 Родина барвінкові – *Aprocynaceae* 242
 Родина маслинові – *Oleaceae* 244
 Родина пасльонсві – *Solanaceae* 245
 Родина ранникові – *Scrophulariaceae* 250
 Родина подорожникові –
Plantaginaceae 254
 Родина губоцвіті (глухокропивні) –
Labiatae (Lamiaceae) 255
 Родина айстрові (складноцвіті) –
Asteraceae (Compositae) 267
 Родина асфоделіїв – *Asphodelaceae* 282
 Родина цибулеві – *Alliaceae* 283
 Родина конваліїв – *Convallariaceae* 284

Родина бромеліїв – *Bromeliaceae* 286
 Родина бананові – *Musaceae* 287
 Родина тонконогові (злакові) –
Poaceae (Gramineae) 288
 Родина ароїдні – *Araceae* 293
 Відділ голонасінні, або соснові 294
 Родина ефедрові (хвойникові) –
Ephedraceae 295
 Родина гінкгові – *Ginkgoaceae* 296
 Родина соснові – *Pinaceae* 299
 Родина кипарисові – *Cupressaceae* 304
 Родина тисові – *Taxaceae* 305

Вищі спорові рослини 306

Відділ мохоподібні (бріофіти) 306
 Родина політрихові – *Polytrichaceae* 307
 Родина сфагнові – *Sphagnaceae* 307
 Відділ плауноподібні (лікоподіофіти) 309
 Родина плаунові – *Lycopodiaceae* 310
 Родина баранцеві – *Huperziaceae* 311
 Родина плаункові – *Selaginellaceae* 311
 Відділ хвощеподібні (еквізетофіти) 312
 Родина хвощові – *Equisetaceae* 312
 Відділ папоротеподібні 317
 Родина аспідіїв, щитникові –
Aspidiaceae (Dryopteridaceae) 318
 Родина аспленіїв – *Aspleniaceae* 180

Контрольні питання 319

Ситуаційні завдання 323

▶ Водорості 332

Значення і використання водоростей 333

Еукаріотичні водорості 334

Відділ червоні водорості (багрянки) 336

Відділ бурі водорості 337

Відділ зелені водорості 339

Прокаріотичні водорості 342

Відділ синьозелені водорості
(ціанобактерії) 342

Контрольні питання 344

Ситуаційні завдання 344

▶ Гриби 347

Відділ аскомікота 349

Відділ базидіомікота 351

Відділ лишайники 357

Контрольні питання 360

Ситуаційні завдання 361

Елементи фітоєкології і геоботаніки 362

- ▶ **Біосфера 363**
- ▶ **Середовище існування 364**
  - Абіотичні фактори та екоморфи 365
    - Кліматичні фактори 365
    - Ґрунтові, або едафічні, фактори 368
    - Топографічні, або орографічні фактори 370
  - Біотичні фактори 370
    - Мікрогенний фактор 370
    - Зоогенні фактори 370
    - Фітогенний фактор 370
    - Антропогенний фактор 371
    - Геологічні фактори 371
- ▶ **Життєві форми рослин 371**
- ▶ **Фенофази розвитку рослин 373**
- ▶ **Ареал 374**
- ▶ **Флора і флористичні області Землі 375**
- ▶ **Фітоценози 377**
- ▶ **Рослинність і її типи 379**
- ▶ **Рослинність України 385**
  - Рослинність Лісостепу 386
  - Рослинність Степу 388
  - Рослинність Полісся 391
  - Рослинність передгірних та гірських районів Карпат 393
  - Рослинність передгірного та гірського Криму 394

▶ **Охорона і раціональне використання рослин 396**

- Червоні книги в системі збереження біологічного розмаїття 396
- Заповідна справа в Україні 397
- Ресурси лікарських рослин України і нормативно-правові основи їх використання 399
- Державний кадастр рослинного світу України 404
- Контрольні питання 406*
- Ситуаційні завдання 407*

Додаток 1

Покажчик лікарських рослин по групах “Класифікаційної анатомо-терапевтичної системи” (АТС) 413

Додаток 2

Термінологічний словник 415

Додаток 3

Алфавітні покажчики назв рослин і грибів 453

Український алфавітний покажчик уживаних таксонів 453

Покажчик уживаних латинських назв рослин і грибів 462

Російсько-українсько-латинський перелік програмного мінімуму таксонів 467

Додаток 4

Еталони відповідей на ситуаційні завдання 473

Додаток 5

Предметний покажчик 475

Додаток 6

Інформаційні джерела 483